

РЦБ(2-912)
К 0-53

О. О Л Е С Ь

**ВИБРАНІ
ПОЕЗІЇ**

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Б 287580

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

+

Шифр Рк Шб(2-4к) 0-53 Инв. № 2625378

Автор Очесь О.

Назва Вибрані поезії.

Місце, рік видання Б.м., 1929.

Кіль-ть стор. 93, [3] с.

-//- окр. листів _____

-//- ілюстрацій _____

-//- карт _____

-//- схем _____

Том _____ частина _____ вип. _____

Конволют: _____

Єсть пометки.

Примітка: 29.05.2008.

М.М.В. —

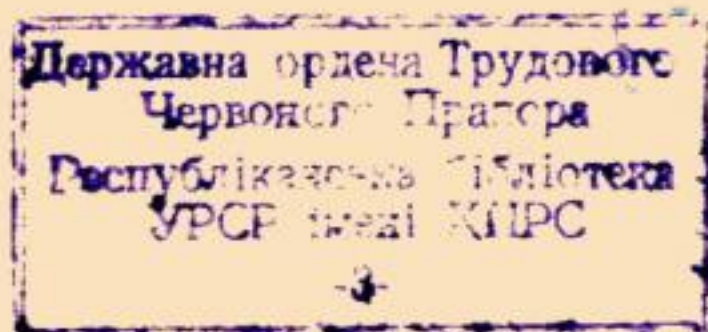
ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ
За редакцією В. АРНАУТОВА та О. ПОПОВА

О. ОЛЕСЬ

ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

УПОРЯДУВАЛА
К. ПЕРЕЛІСНА

ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ КОМІТЕТ
НАРКОМОСВІТИ УСРР ПО СЕКЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО
ВИХОВАННЯ ДОЗВОЛИВ ДО ВЖИТКУ В КНИГОЗБІР
НЯХ УСТАНОВ СОЦВІХУ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
1929

Библиографическое описание этого издания
помещено в „Літописі Українського Друку“,
„Картонном репертуарі“ и других указателях
Украинской Книжной Палаты

Укрголовліт № 381
Зам. № 3652 — 5000 прим.

„ОДЕСПОЛІГРАФ“

1 держдрук. ім. К. Маркса.
Тел. №№ 2-50, 21-46 и 25-29
Стурдзівський пр., № 3-а

6 арк. Вересень. 1929

О. ОЛЕСЬ

Коли письменник через щось не хоче, щоб читачі знали його дійсне прізвище, то він вигадує собі якесь інше й тим прізвищем підписує свої твори. Якраз і „О. Олесь“ — це не справжнє прізвище поета, а вигадане — „псевдонім“. Дійсне прізвище Олесья— Олександр Іванович Кандиба.

Народився він 23 листопада 1878 р. в колишнім Сумськiм повіті на Харківщині. Спочатку вчився в сільській школі, далі — в хліборобській, а потім вступив до Харківського ветеринарного інституту.

Ще в хліборобській школі, під впливом одного з своїх родичів, він перейнявся слов'янофільськими ідеями, думками про те, що кожен слов'янський нарід, — чи то серби, чи вкраїнці, чи якісь інші слов'яни, — мусить дбати про розвиток своєї власної культури, своєї власної літератури, мусить розвивати й збагачувати свою, хоч би й бідну, мову, а не нехтувати нею та плекати чужу, хай і культурнішу та багатшу мову.

Українці в ці часи не мали права навіть розмовляти своєю мовою. Царський уряд забороняв друкувати українські книжки, заявляв, що української мови „не было, нет и быть не может“; людей, що не хотіли визнавати цього, а говорили й писали українською мовою, переслідував, заарештовував, саджав до тюрем, вислав до Сибіру.

Отже, читати українські книжки було невільно, за це карали, і Олесь потайки, самотужки починає знайомитися з українською літературою. Він знайомиться не тільки з письменниками минулої доби, — з такими, як Т. Шевченко, Ів. Котляревський та інші, а й читає сучасних йому письменників — Лесю Українку, Коцюбинського та інших, і не тільки читає, але й пробує наслідувати їм, пробує сам писати вірші.

Відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві (1903 р.), де зібралося багато тодішніх українських письменників, музик, артистів та наукових діячів (Леся Українка, Коцюбинський, Грінченко, Стефаник, Лисенко, Старицький, Тобілевич та ін.), справило на Олеся величезне вражіння. Це була до певної міри маніфестація української мови й української літератури. Царський уряд не визнавав українських письменників, а вони з'їхались і прилюдно заявили про себе; царський уряд казав, що української мови немає, а тут живі письменники біля пам'ятника українському письменникові, що помер сто літ перед тим, заговорили українською мовою. Поліція розігнала демонстрацію, але пам'ять про це свято залишилась.

Олесь також був на цьому святі. Він побачив, що далі мовчати не можна, що треба говорити, треба боротися проти царського гніту і словом і ділом. І він також заговорив. Нікому невідомий до того поет, він починає друкувати свої вірші по українських журналах, газетах, декляматорах та альманахах¹⁾, що їх щастило іноді надрукувати в Росії, або за кордоном—в Галичині. А року 1906 вірші молодого поета вийшли окремою збіркою під назвою: „З журбою радість обнялась“.

Для небагатої тоді на талановитих поетів української літератури, збірка Олеся була справжньою подією. Добірна мова, свіжі, барвисті вірші, а головне—їх зміст одразу звернули на себе увагу читачів української книжки. Всі визнали їх художніми й талановитими. Звернули увагу й на те, що збірка була в певній мірі перейнята гнівом проти панів, і в той же час поезія Олеся повита сумом, поєднаним з бадьорим запалом, про що дуже влучно сказано в відомій поезії з цієї збірки:

„З журбою радість обнялась...
В сльозах, як в жемчугах, мій сміх.
Із дивним ранком ніч злилась, —
І як мені розняти їх?
В обіймах з радістю журба.
Одна летить, друга спиня...
І йде між ними боротьба.
І дужчий хто — не знаю я...“

Перечитуючи цю збірку, відчуваєш якусь розгубленість її автора, інтелігентську безпорадність, розпач — поруч з гнівом проти

¹⁾ Альманах збірник.

гнобителів трудящих, поруч з погрозами й прокльонами на адресу катів „царської орди“.

Це був час першої російської революції — повстання селян та страйки й криваві бої робітників з „царською ордою“. Та невдовзі страйки задушено й кров'ю залито повстання. Почалися масові арешти, заслання до Сибіру, кари на смерть... Революція 1905 року розбудила в робітничо-селянських масах багато надій на краще життя, надій на визволення від капіталістичної неволі, але ж не мало й горя й розчаровань принесла їм поразка революції.

Олесь, виступаючи з першими своїми віршами, мав право говорити:

„Народ століття зносив гніт,
Терпів ярмо й сваволю...
І гнівно враз розбив граніт,
І — гей, на бій за волю!“

Повстали

„... обідрані, розбуті,
Сліпі, голодні і німі,
В кайдани, в сталь міцну закуті,
В кривавих ранах і ярмі...“

Він бачив, що вчорашні „раби... як леви, боролись за землю, за волю“. Все прокинулось, повстало. Поволі танув морок безпросвітньої ночі, що нависла над трудящими в царській Росії.

Поет бачив, що вже „сонце на обрії — ранок встає“, бачив боротьбу трудящих з панами-гнобителями, почав сподіватись, що трудящі переможуть, знищать панську неволю і що —

„Хоча й пізно, а все ж діждемось ми весни,—
Свята волі, і світла, і втіхи“.

Але дійсність розбила його надії. Пани приборкали революцію 1905 року, в морі крові втопили її. Ця поразка революції й дальший час жахної реакції тяжко вразили О. Олеся, наклали своє тавро на його творчість, що по суті яскраво відбила в собі почуття дрібнобуржуазної інтелігенції того часу. Сміливі заклики „до бою“ підчас революції перетворюються тепер у Олеся на розпачливі зойки:

„У землю спускаються труни сумні,
Зливаються згуки з сльозами...“

„Мати без сина, і жінка без мужа
Плачуть, життя кленучи...“

О. Олесь не зумів побачити нічого „надійного“ на безнадійному фоні панської сваволі. Він, як короткозорий, бачив тільки, що —

„... знову народ наш у владі катів.
І знову народ наш в сітках пауків,
Що кров його теплу віки випивають,
Тіла розпинають“...

І по селах —

„... ходять звіри,
П'ють народню кров вампіри...“

Для Олесья —

„Логасло сонце ласки і тепла,
Побили цвіт квіток моїх морози...“

Для нього, замість сподіваного „ранку“, настала темна „ніч“ панської сваволі, сваволі ще гіршої, ніж була до того. Інтелігент з походження, відірваний в своєму житті від робітничої й селянської маси, він не добачав в своєму зневір'ї, що серед цієї „темної ночі“ пломеніли таємні вогники майбутньої революції, не добачав того, що пани тільки придушили, а не перемогли робітників і селян, що „народ“ скинув був кайдани не на те, щоб знову їх надіти, — що він тільки притих до слухного часу. І що відтепер ніщо в світі не могло зупинити могутній робітничий похід на капітал, — ні карі на смерть, ні заслання не в силі були задавити бойовий дух трудящих, ніщо не примусило б тепер робітника й селянина покійно служити панам.

Але Олесь на це був сліпий: він бачив тільки „ніч“. Для нього все пропало. На місці недавнього бою він бачив лише руїни, і —

„понад руїнами шумить журливо гай...“

І так само журливо відгукнувся поет на той „шум“:

„Болить душа моя, болить...
Пекучий біль її проймає...
І день за днем пливе, біжить,
А там і смерть страшна чекає...“

В житті для поета немає тепер нічого радісного. Люди, з їхньою боротьбою, змаганням, остогидли йому, він зневірився в них. І тепер він тікає від нерадісної дійсності в країну мрій, від свого розпачу ховається в лагідні співи про красу, про природу...

Але ж зовсім забути про людей він не може, і думка його раз-у-раз повертається все до того самого:

„Там спалили,	Там забрали,
Там убили,	Посадили,
Там піймали,	Осліпили...“

Та й лагідні картини природи часто нагадують йому ту саму людську боротьбу:

„Довго хмарами небо вкрите було,
Довго землю встилали тумани,
А сьогодні — дивлюсь — і весна, і тепло.
І блакить, і повітря весняне“.

Я стояв і радів, що минула зима,
Що весна наближається, літо...
Коли—глядь!—уже сонця ясного нема.
Небо ж хмарами сизими вкрито...“

Іноді поет повертається до життя, хапає свою „зброю“, запалюється гнівом, бажанням помсти, знову кличе „до бою... битись з царською ордою“. Але гнів його тепер не страшний, він мало не щоразу кінчається розпачливим зойком, і заклик до боротьби гасне, бо —

„Не нам ловить в небеснім морі
Зорі.

Не нам —
Орлам“.

Поволі О. Олесь цілком переходить в своїй творчості від громадських тем до чистої лірики — до таких віршів, де він малює природу, лагідні сині озера, красу степів, і вітри, і хмари. В годину розпачу він благає:

„Візьміть мене, хмари, на крила свої:
Ті ж тюрми, і ярма, і гніт на землі...
В сльозах мої сестри, і браття в кайданах.—
Півкраю в курганах“.

Цікаво зазначити, що в цей період Олесь остаточно формує й свою особливу манеру письма. А саме: він відходить від тих простих і відвертих засобів виявляти своє революційне почуття, що ними він користувався раніше, — і все частіше удається до таких засобів, де це почуття ніби приховане. Наприклад, коли йому хотілось написати про людей, — він писав про природу, про її явища, розуміючи під тим людей. Замість того, щоб роз-

повідати про щось цілком відверто, виразно, — напр., про те, як тяжко людям під панським ярмом, — він вживає в своєму вірші так званого „символу“: скаржаться не люди на панський гніт, а квіти — на жорстокий холод, на гніт „снігів“ (цебто на соціальний гніт):

Веснонько-сестронько,
Холодно нам,
Краю, здається, немає снігам.
Давлять вони нас страшною вагою
Гнуть наші постаті ніжні собою,
Душать, дивитись на світ не дають,
Білими круками тіло клюють“.

Або замість того, щоб просто кинути погрозу панам, поет кидає погрозу снігам:

„Не злякаться вам нікого, холодні сніги,
Бо розтопить вас сонце блискуче,
І нечуваний сміх залуна навкруги,
Як тікати ви будете з кручі...“

Взагалі, у кожного поета, у кожного письменника є свої засоби художнього виявлення думки: один реально, так як є в дійсності, описує події, речі, явища; інший, як от Олесь, вважає найкращим засобом для виявлення своєї думки — символ. Тобто, під снігами у нього треба розуміти не просто сніги, а панський гніт, сваволю, чи інше якесь зло, що гнітить людину; під весною—визволення, під світанком — початок революції, під лебединною зграєю—людське суспільство і т. д.

Але цей символізм О. Олеся не становить його особистої прикмети: це — стиль буржуазної інтелігенції тієї доби. Безсила в своїй боротьбі, розчавлена реакцією, вона розгубилася, не знала, яку їй зброю вживати далі проти ворогів: просто казати про злочини панів, просто кликати до повстання — небезпечно; коли ж писати про боротьбу в природі — нічого, небезпеки немає. Що робітник чи селянин не зрозуміють такого заклику — письменник не турбувався. Він і в думці не мав, щоб робітник—неписьменний, неосвічений міг колись сам, без керівництва цієї інтелігенції, здобути собі волю. Письменники-інтелігенти гадали, що вони перед ведуть у боротьбі проти капіталу, що вони—найкультурніші люди, отже, й писали для таких самих інтелігентів, а не для трудящих.

О. Олесь — яскравий представник такої символістичної поезії, поезії для дрібнобуржуазної інтелігенції того часу, і не дарма ж він підчас Жовтневої революції утік за кордон. Влада робітників та селян була не та влада, на яку він сподівався в разі революції.

Але попри все це у Олеся є й такі вірші, де він простими словами змальовує явища природи, ні до чого не прирівнюючи їх. І таких віршів чимало. Взяти б хоч для прикладу:

„Білі гуси летять над лугами,
В синім небі біліють снігами,
В синім небі хмарками зникають,
Довго-довго їх очі шукають“.

Взагалі Олесь багато звертав уваги не тільки на зміст своїх творів, а й на саме слово, на красу форми віршу, на те, щоб ця форма була відповідною до лагідного, ліричного настрою поезії, або ж, коли це був якийсь бойовий вірш, — щоб слова найбільше нагадували своїми сполученнями боротьбу.

Перед Олесем українські поети мало зважали на цю зовнішню сторону віршу. О. Олесь, слідом за Лесею Українкою та ще деякими поетами тих років, звернув пильну увагу на техніку віршування, на вдосконалення форми віршів, і в галузі ліричної поезії дав цінні зразки. Він довгий час був єдиним талановитим ліриком (Леся Українка в ці роки перейшла вже до драматичної форми своїх творів). Він вніс свою частку в українську літературу і в галузі мотивів (те, про що говориться в пісні чи в віршеві), цілком відкинувши переспіви „старосвітських тем“ про дівчину, про нещасливе кохання й таке інше.

Правда, для нас Олесь — поет уже не сучасний, а поет недавно минулої доби, доби передреволюційної. Та й нам ще є що читати у Олеся, особливо в тих його віршах, де він ще не втік від революції 1905 року, не відрікся від неї.

Зокрема, не втратили свого значення і в наш час деякі вірші його на громадські теми, що в цій збірці подані в розділах: „В боротьбі“, „Воля“, „Селяни й пани“. Щодо інших розділів цієї збірки, то значна більшість їхнього змісту — це надзвичайно красиві описи природи в її змінах за добами року. Ми зібрали ці поезії в розділах: „Зима“, „Весна“, „Літо“, „Осінь“. Тут же подано уривки з поеми „Щороку“, що об'єднує, так би мовити, всі попередні картини з життя природи. Два малюнки — „На зелених горах“ (в Гуцульщині) та „В Криму“ — подають низку яскравих

образів Олеся, що в них він підходить до природи з іншого боку, а саме — підхоплюючи її особливі місцеві вияви. Але треба зазначити, що і в цій ліриці природи Олесь, здебільшого, не може цілком відійти від людини — з її суспільно-виробничими потребами. Це виявляється не лише в „символах“, що про них ми згадували вже раніш, але й в самому змістові цих поезій (напр.: „Ой, не сійтесь, сніги“, „Дощик“, „Лебединій зграї“, „Країно див“, „Голод“, „Прощання“ та інш.).

В цій збірці поезій Олеся ми додали ще два невеличкі розділи: 1) „Мої пісні“, де Олесь в поетичній формі розповідає про те, як творить поет, яке значення має його творчість; 2) „Діти“ — кілька поезій, присвячених спеціально дітям.

Звичайно, для цієї збірки ми вибрали з творчости Олеся лише те, що було для неї найбільш придатне. Але, крім цього, у Олеся є ще багато творів, що їх треба визнати для нас мертвими, нецікавими. Це — його українсько-патріотична лірика, в свій час дуже популярна по так званих „просвітах“ (товариства української дрібнобуржуазії). Сюди ж належать і його драматичні твори з їхнім безпросвітнім індивідуалізмом — протиставленням героя юрбі, що її Олесь малює, як сліпу отару. Сюди належить і його лірика кохання й деякі інші подібні мотиви його творчости. А особливо — всі його поезії останнього десятиріччя (зокрема його збірник: „Чужиною“), де Олесь виступає, справді, як поет, цілковито чужий нашому українському радянському суспільству.

Як справедливо оцінює Олеся сучасний літературознавець-марксист, „доба реакції наклала своє тавро на творчість поета — дрібнобуржуазного інтелігента, що підчас революції оспівував боротьбу і закликав до бою, а підчас реакції у всьому зневірився. Велика Жовтнева революція застала його, як офіційного поета Центральної Ради, що мусів їхати в еміграцію...“¹⁾

А втім, — „роля Олеся в історії української поезії досить значна, і хоч йому дорікалися різні хиби, але, загалом беручи, це була яскрава постать в новій українській поезії“¹⁾.

Олесь ще живий. Але для нас він уже мертвий, як поет. Та в його спадщині є чимало цінного і для радянського читача. Це цінне ми й подаємо в цій збірці.

К. Перелісна

¹⁾ В. Коряк. „Українська література“. ДВУ. 1928. стор. 127

Мої пісні

Як зграя радісна пташок,
Легкі і сніжнобілі,
Пісні мої під небом десь
Літали і дзвеніли.

І з неба кликали вони
До братства, до любови...
Та час, проносячись, бризнув
На їхні крила крові.

Перший спів

В дитинстві ще... давно колись
Я вибіг з хати в день майовий...
Шумів травою степ шовковий,
Сміявся день, пісні лились...

Весь світ сміявся і радів...
Раділо сонце, ниви, луки...
І я не виніс щастя-муки,
І задзвеніли в серці згуки,
І розітнувсь мій перший спів...

Жита з волошками

Жита з волошками, і луки, і гаї,
І всі розкоші весняні,
Всю вроду, всю красу безкраю,
Як втілити її, — не знаю,
В слова, в пісні мої.

Де взяти кольорів стобарвних і живих
Для трав і квітів весняних,
Де взять мелодій¹⁾, слів і звуків
Для всіх пісень гаїв і луків
І шуму хвиль річних?!

Ах, знаю, де! Я в казку дивную свою
Усю фантазію ввіллю,
Зроблю усе живим, чудовним,
Таємности, розкошів повним,—
І в казці дійсність відіб'ю.

Моїй матері

Мати, мати! не журися,
Не сумуй, не проклинай...
Я і сам ходжу, як смуток,
З серцем, змученим украй...

Ой, нащо ж малу дитину
Доручала ти степам?..
Над степами сяє сонце,
І вітри літають там.

Сонце звало мене в небо,
В море неба від землі,
І про край якийсь розкішний
Клекотали журавлі.

¹⁾ Мелодія—тут те ж, що й пісня, голос пісні.

Темні вихорі крутились,
Бились з горами вітри,—
Сам я бачив, як гриміли
Сірі камені в яри.

А квітки в траві пахтіли,
Степ, як море, хвилювавсь,
І до мене цілий всесвіт,—
Мати, — всесвіт усміхавсь!

І, зробившись рідним братом
Вітру, простору і трав,
Кидав я нудну роботу
І в зелений степ тікав...

Не клени, о, рідна мати,—
Я і сам себе клену...
Вмер би радо, так сама ти,
Знаю, ляжеш у труну.

Плачеш?.. В груди б'єш, конаєш...
Я конаю, мати, й сам...
Ой... нащо ж... малу дитину
Доручала... ти... степам?..

—

Лебідь

На болоті спала зграя лебедина.
Вічна ніч чорніла, і стояв туман...
Спало все навколо, тільки білий лебідь
Тихо-тихо сходив кров'ю своїх ран.

І співав він пісню, пісню лебедину,
Про озера сині, про красу степів,
Про велике сонце, про вітри і хмари,
І далеко нісся лебединий спів.

Кликав він проснутись, розгорнути крила,
Полетіти небом в золоті краї...
Тихо-мирно спала зграя лебедина,
І даремно лебідь звав, будив її.

І, коли він вгледів, що брати не чують,
Що навік до себе прикував їх став,—
Закричав від муки, вдарився об камінь,
Зранив собі груди, крила поламав.

Чорна ніч чорніла, не світало вранці,
Ввечері далекий захід не палав...
Тихо зграя спала, тихо плакав лебідь,
Тихо кров'ю сходив, тихо умирав.

Аж коли уранці зашуміли хвилі,
І громи заграли в сурми голосні,
Вирвалося сонце, осліпило очі,
Роздало навколо обрії ясні.

Стрепенулась зграя, закричала біла:
„Тут гниле повітря, тут вода гнила...
А над нею сонце, небо, простір, воля!..“
І ганебно спати більше не змогла.

Зашуміла зграя піною по хвилях,
Зашуміла вітром... ще раз! і — прощай!..
І летіла легко, наче біла хмара,
І кричала з неба про щасливий край.

Тихо, тихо сходив білий лебідь кров'ю,
То, здавивши рани, крила рознімав...
І в знесиллі бився... Зграє лебедина!
Чи хтонебудь в небі лебеда згадав?

М. Лисенкові

На озері, на чистому в пустині
Самотний лебідь білий жив.
Співав і мріяв і тужив...
О, співи, співи лебедині!

Здавалосьь, звуки всі пустині,
Всі сльози лебідь позбирав
І з них намисто понизав...
О, перли — сльози лебедині!

Оаза. Озеро в пустині.
І лебединий дивний спів.
Хто воду з озера не пив?
О, сльози — співи лебедині!

Аж враз забились хвилі сині,
На хвилях лебідь затремтів,
Востаннє крикнув, зацімів...
Прощайте, співи лебедині!

І тихо знов. Коли ж в пустині
Вітри над озером летять,
Співають хвилі і шумлять.
О, вічні співи лебедині!

Пам'яті Лесі Українки

Нехай зоря в світах таємних
Не лє вже сяйва й не живе,
Та промінь ще в безоднях темних
До нас з країв ясних надземних
Ясною хвилею пливе.

І довго, довго литись буде
На землю промінь золотий,—
І скільки снів він кине в люди,
І скільки струн він в душах збуде!..
І ляже сам, як шлях святий.

На варті

Майова ніч... Як в синім морі,
В блакитній сутіні земля.
Палає місяць. Сяють зорі.
Лунає пісня солов'я.

Неначе білими снігами
Стоять обсіпані сади.
Висять тумани над лугами
І верб завішують ряди.

Пасуться коні. Блиск червоний
Ясної ватри їх облив.
Хлоп'я очей не зводить з коней,
Хоч сон його вже обхопив.

На варті він... Вовки, цигани
В уяві привидом встають,
Ведуть розбійників тумани,
Страховищ з відьмами ведуть.

Він не здригне, хоч б'ється серце,
Як в клітці бідне пташеня...
Він ще побореться на герці
І скрутить шию за коня.

„Не дам. — кричить хлоп'я, — нікому!“
І прокидається в ту мить.
Назустріч сонцю золотому
Усмішка радісна летить.

Гусятник

Жене гусей маленький хлопчик,
Жене на луки, на поля;
Гелгочуть гуси, шкутильгають...
„Гиля, гиля, гиля, гиля!“

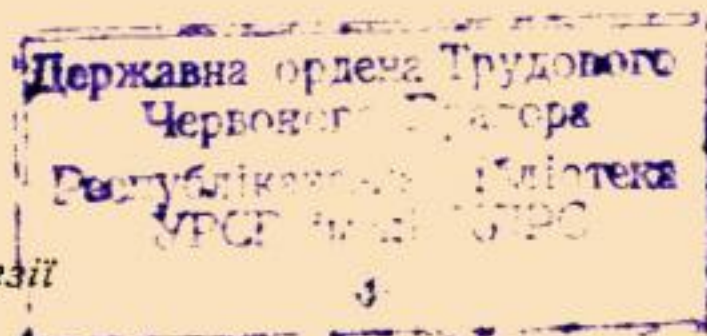
Аж ось спинились гуси білі
І став угледіли здаля,
Забили крилами, знялися...
„Гиля, гиля, гиля, гиля!..“

Радіють гуси, поринають...
Нащо їм луки і поля?
А хлопчик плаче: „Гуси, гуси!
Гиля, гиля, гиля, гиля!“

Рибалки

Щоранку батько і синок
Ходили разом на ставок
Ловити рибку... Чи впіймають,—
А все бухикають та чхають:
„Бухи, бухи! Ачхи, ачхи!
Ловися, рибко, на гачки!“

І застудилися вони...
Сховали вудки в бур'яни,
Лежать удвох, жують пілюлі,
Та ловлі згадують минулі...
„Бухи, бухи! Ачхи, ачхи!
Ловися, рибко, на гачки!“

На екскурсію

Завтра, завтра підем в поле,
В школі кинемо книжки,
Цілий день ми проспівали,
Як співають там пташки.

І ромену і волошок
Повні поли нарвемо,
На межі з квіток пахучих
Ми віночки сплетемо.

У лісах, лісах зелених,
Ми спочинемо гуртом
Під столітньою вербою,
Що схилилась над струмком.

Скільки ми нового знаємо,
Скільки ми углядим див!
Заспівали, зашебечем
Серед лісу, серед нив.

Зашебечем, заспівали,
Як співають там пташки...
Завтра, завтра підем в поле,
В школі кинемо книжки.

Вивірка

„Вивірка, вивірка плига вгорі!..
Онде праворуч, за гілкою, — гляньте!
Що вам, — не видно?.. Та осьдечки станьте!
Вивірка!.. Швидше сюди, школярі!“

З криками, гиками діти біжать...
„Вивірка?!.. Де ж вона? Де вона ділась?“
„Впала з ялинки, клубочком скотилась“
Діти в захопленні дивнім стоять.

З гілки на гілку злітає вона,
Крутиться, вертиться дзигою, з сміхом
Дражниться, хвалиться в лапці з горіхом.
Ках-ках-ках! — котиться лісом луна.

Хтось узяв грудку і кинув... Ках-ках!
Вивірка враз подалась на ялину,
Вище, ще вище, на саму вершину...
Ось уже й зникла в зелених гілках.

Довго ще, довго стоять школярі...
Час уже йти і обідать додому,
Тільки не хочеться рушити нікому.
Ках-ках! хтось дзвінко сміється вгорі.

Все навколо зеленіє

Все навколо зеленіє,
Річка ллється і шумить.
Тихо, тихо вітер віє
І з травою гомонить.
Як тут всидіти у хаті,
Коли все живе, цвіте,
Скрізь дзвенять пташки крилаті,
Сяє сонце золоте?..

„Швидше, мамо, — черевички!
Глянь, як весело в саду!
Ти не бійся — до кринички
Я і сам не підійду“

Два хлопчики

Два хлопчики на ставочку
Ловлять рибку в холодочку,
Золотеньку і срібленьку,
І велику, і маленьку.

Прийшла мати рибку взяти,
На вечерю їх позвати,
А хлопчики і не чують,
На рибоньку все чатують.

І з кошиком пішла мати
Вечеряти готувати,
Варить юшечку з линами,
Вихвалятися синами.

Прийшли хлопці, мовчки сіли,
Ось юшечки попоїли
І на возі лягли спати,
Щоб з сонечком разом встати.

Щоб знов піти до ставочка
Ловить рибу в холодочку,
Золотеньку і срібленьку,
І велику і маленьку.

У нашого хлоп'ятонька

У нашого хлоп'ятонька
Блакитні оченятонька,
Волоссячко м'якесеньке,
А личенько білесеньке.
І зайчики, і пташечки,
Й малесенькі комашечки
Хотіли б з ним погратися,
Та страшно їм озватися.

Над колискою

(Пісня матері)

Спить мій малесенький, спить мій синок...
Спить він, наслухавшись дивних казок.
Нащо ж ти віченьки знову розкрив?!
Спи, моя пташко, то вітер завив.

Стогне і виє уже він давно,
Б'ється і стука у наше вікно...
Геть, розбишако, в далекі степи!..
Спи, моя ластівко, солодко спи.
Ось уже й вітер зовсім зацімів...
Мабуть, заснуть під намет полетів...
Холодно зараз в лісах і лугах,—
Все потонуло в глибоких снігах.
Бігають зайчики, мерзнуть, тремтять,
Затишок хочуть собі відшукать.
Ось, вони вгледіли, кущик стоїть,—
Годі! давно вже лисичка там спить.
Кинулись знову кудись на грядки,—
Ой, там ночують сьогодні вовки.
Краще ви в поле біжіть за лісок...
Знайдете там ви соломки стіжок,—
Глибше забийтесь, зарийтесь в снопки,
Щоб не знайшли вас голодні вовки...
Спи ж, мій малесенький, годі гулять...
Зайчики білі давно уже сплять.

—

Сон

Маленька дівчинка на ліжку
В рожевих снах щасливо спить.
Блакитний промінь впав на ніжку
І, тихо сяючи, тремтить.
Холодна осінь лист зриває,
Щоб м'якше падалось снігам;
А крихотка весну вітає,
Ві сні всміхаючись квіткам.

Їй сниться ліс. Шумить зелений.
Бджілки і джмелики гудуть,
Мушки ведуть танок шалений,
В траві метелики цвітуть.

Маленька крихотка щаслива,
Ввесь час гуляє з їжаком;
Яка колюча в нього грива,
Як смішно котиться клубком...

Біжить вона до лісового¹⁾,
Щоб на сопілку їй заграв;
Збудила зайчика малого,
А зайчик ледве задрімав.

Вовку-сірку на шию сіла:
„А ну, поїдьмо до жука!..“
Та по дорозі захотіла
Одвідать діда-борсука.

Старий борсук виходить з хати,
Вітає друзів дорогих,
В садочку просить їх сідати
І сам сідає коло них.

Коли це приятель завзятий,
Близький сусіда борсука,
Ведмідь рудий та волохатий
Гостей угледів з-за пенька.

Мерщій до них біжить, стрибає
І по дорозі лапу ссе,
Гостям він здалеку киває
І миску меду їм несе.

Павук почав на кобзу грати.
А вовк за лапу борсука:
„А ну, дідусю, — танцювати!
А ну, дідусю, — гопака!“

¹⁾ Лісовий, або лісовик—казкова істота, той, що ліс береже.

Борсук згадав минулі роки,
Стриба, аж курява курить.
Хвалько-вовчок узявся в боки,
Ведмідь у миску бубонить.

Дерева довго мовчки ждали,
Що їх запросять до танка,
Та ноги враз повисмикали,
І ну садити гопака.

Та треба крихотці додому.
„Прощайте, друзі“, — каже їм.
І ці слова страшніш од грому
Здалися друзям лісовим.

Ведмідь кричить, лишитись просить,
У миску з медом сльози ллє,
Старий борсук упав, голосить,
З розпуки в груди себе б'є.

А сірий вовк, хоч не скидає
З своєї спини сідока.
А сам аж виє-завиває,—
Так жаль вовкові борсука.

І каже крихотці: „Стрілою
Мені щось серце пройняло!..
Та чує голос над собою:
„Вставай, вже сонечко зійшло!“

Ялинка

Раз я взувся в чобітки,
Одягнувся в кожушинку,
Сам запрягся в саночки
І поїхав по ялинку.
Ледве я зрубати встиг,
Ледве став ялинку брати,
А на мене зайчик—плиг!
Став ялинку віднімати.

Я сюди, а він туди...
„Не віддам, — кричить, — ні защо!
Ти ялинку посади,
А тоді рубай, ледащо.
Не пущу, і не проси!
І цяцьками можна гратись.
Порубаєте ліси—
Ніде буде і сховатись
А у лісі скрізь вовки,
І ведмеді, і лисиці,
І ворони, і граки!
І розбійники-синиці“
Страшно стало... „Ой, пусти,
Не держи мене за поли!
Бідний зайчику, прости,—
Я не буду більш ніколи!“
Низько, низько я зігнувсь
І ще нижче скинув шапку...
Зайчик весело всміхнувсь
І подав сіреньку лапку.

Косять коси

Косять коси,
Луг голосе,
Косять, косять косарі;
І в моїй душі співають,
Срібло струн перебирають,
Грають, грають кобзарі.

В оксамитах,
В сріблі, в злоті
Виступають козаки...
Косять коси,
Ноги босі
І диряві сорочки.

Підійшов я,
Привітався
І звертаюсь до юрби:
„Ось ви в злиднях, босі й голі,
А чи прагнете ви долі,
Чи готові до борби?!“

В оксамитах
В сріблі, в злоті
Виступають козаки...
Косять коси,
Ноги босі
І диряві сорочки.

Хтось всміхнувся,
Обернувся
І промовив мені враз:

„Ми, паничу, луки косим —
І вже вас ласкаво просим:
Потурбуйтеся за нас“

Косять коси,
Луг голосе,
Гнуться низько косарі,
Гнуться низько...
Тане військо...
Замирають кобзарі...

Наймичка

Садок. Пани. Московська мова...
Веселі жарти, крики, сміх...
Майовий день. Квітки і трави.
Весна навколо і у всіх.

І нагло пісня України,
Смутні слова Старовини
За панським садом затужили,
Як туже вітер восени.

То, може, наймичка-селянка,
Крізь тин побачивши панів,
Пішла і пісню заспівала
І душу втілила у спів.

І був то плач, благання, крики,
Немов хтось бігав, бився, звав,
І тяжко плакав над труною,
І руки в розпачу ломав.

Немов зруйнованого краю
З труни скорботний дух устав
І від розпуки і безсилля,
Закривши очі, заривав.

І довго наймичка тужила...
Та заспівали щось пани,
І їхня пісня заглушила
Кривавий плач Старовини.

На нивах

Хай плачуть струни, хай сльози ллються,
Хай пісню нашу несуть вітри! —
Колись заплачуть ті, що сміються,
Колись на землю впадуть з гори.

Колись на нивах, слізьми политих,
Розквітнуть дивні квітки весни,
Колись на нивах, квітками вкритих,
Бабками будуть літати сні.

І вільно в грудях серця заб'ються.
І зйдуть тіні із нив в яри...
Хай плачуть струни, хай сльози ллються,
Хай пісню нашу несуть вітри!

Пожежа

Синіла ніч, дивились зорі,
Дрімало стомлене село, —
Коли це враз вогняне море
Його схопило й залило.

...Крізь дим прорвався дзвін крилатий,
Махнув осмаленим крилом,
І наче птах, стрільцем підтятий,
Забивсь, заплакав над селом.

„Води! води!“ — лунає всюди.
„Ламай, неси, топчи, туши!“

„Куди пропали звідси люди?!
„Чом там немає ні душі?“
„Подай драбину, кинь лопату,
„Біжи за ломом, бий вікно!..
„Куди?! куди, не лізь в кімнату, —
„Там все горить уже давно“
„Води! води! — лунає всюди.
„Давай щонебудь дах накрить!
„Сюди! рятуйте, добрі люди!
„Горить! Ох, лишенько, — горить!“
А там в п'їтьмі десь, на дорозі
Жінки голосять в сорочках,
Холонуть діти на морозі
І немовлята на руках.

В Сибір

Продавай чужинцю хату
І вітряк і двір...
Сам іди кудись на страту
В проклятий Сибір...

Хай прощаються і плачуть
Дітоньки малі,
Бо вони вже не побачать
Рідної землі.

Як сховаєш ти в могилу
Жінку і діток,
Сам ти прийдеш через силу
В рідний свій куток.

Станеш ти, на кій схилившись,
Глянеш на свій двір
І, невтішними залившись,
Проклянеш Сибір.

Гасла боротьби

Вони — обідрані, розбуті,
Сліпі, голодні і німі,
В кайдани, в сталь міцну закуті,
В кривавих ранах і ярмі, —
Сьогодні більше не раби:
Лунають гасла боротьби.

Ще вчора йшли вони за ґрати,
Терпіли мовчки глум катів,
Ще вчора їх могли топтати,
І сікти дротом батогів, —
Раби — сьогодні не раби:
Шумлять знамена боротьби.

Вони — гроза, вони — герої:
Їх гнів героями зробив,
І верх за ними буде в бої —
В них сила велетнів, орлів.
Ти чуєш грім? Гримлять раби:
„За нами поспіх боротьби!“

На бій

Поток століття зносив гніт,
Терпів ярмо й сваволю...
І гнівно враз розбив граніт,
І — гей, на бій за волю!

Летить, кричить, шумить орел,
Розбитих хвиль не ліче:
Їх безліч вилете з джерел.
Коли він їх покличе.

Нарід століття зносив гніт,
Терпів ярмо й сваволю...
І гнівно враз розбив граніт,
І — гей, на бій за волю!

Летить, кричить, шумить орел,
Розбитих хвиль не ліче:
Їх безліч вилете з джерел,
Коли він їх покличе.

Назад немає вороття

Із панських прихвоснів-рабів
Ми людьми з прізвищами стали
І вголос прізвища сказали
Під зле сичання ворогів.

З своїх подертих сорочок
Ми прапор в темну ніч пошили
І кров'ю власною скропили
При тихім сяєві свічок.

Ми йдем до кращого життя,
Нам мрія шлях квітками вслала,
Однаково: потала — так потала,
Але назад немає вороття!

Мусить бути

Мусить бути, — скажи — і стане,
Захотіти — досягти.
Духа в льоті до мети
Не затримають кайдани.

Підеш ти — і ляжуть гори,
І розстелються яри,
І тебе самі вітри
Понесуть в ясні простори.

Вдарь не дзвін, а в серце дуже,
Зважся жить, або не жить, —
І каміння закричить
І запаляться байдужі.

Встань, — піди — і ляжуть гори,
І розстелються яри,
І тебе самі вітри
Понесуть в ясні простори.

—

Іскра

Вона б ще жевріти могла,
Та більше жевріть не схотіла, —
Ураз всю міць свою взяла,
Всю ніч осяяла і — стліла...

Погасла іскронька мала,
Рожеве світло більш не лється...
І шкода сяйва і тепла,
І ніч темнішою здається...

Дарма! лишивсь від тебе слід...
Заб'є бенкет колись горою,
І на йому згадає світ
Про ніч, осяяну тобою.

—

Хай літають вітри

Хай літають вітри, хай сміються громи, —
Ми не звернем з своєї дороги,
Ми розіб'єм вітри молодими грудьми,
Грім заглушать пісні перемоги.

Тільки той досягає мети, хто іде,
Тільки той, хто горить, не згорає,
Стеле килим для нього життя молоде,
Смерть вінок йому вічний сплітає.

Вище ж прапор ясний! Більше віри в борні,
Глибше сумніви, стогони, сльози, —
Пролітає життя на крилатім коні,
Розкидає квітки по дорозі.

На смерть революціонера Шмідта

Хай його по-звірськи вбито,
Хай його в пісок зарито, —
Він не вмер...

Кличе він і зве до бою
Битись з царською ордою
І тепер.

Хай його зіпхнули в море, —
Море хвилями говоре...
І всяк час

Воно буде в берег бити:
„Діти, здійсніть заповіти, —
Настав час!“

Над трупами

Ви мужа убили... лежить він в крові...
Я тайни не знаю, за що ви убили...
За що в його чорний гвіздок в голові...
...Він лікар був добрий... його ви любили,
Я тайни не знаю, за що ви убили...
Хаїме! ти, може... що зле їм зробив?..
Скажи мені, любий, за що тебе вбили?

Весь вік ти боровся за волю рабів,
За їх не боявся ні мук, ні могили...
Хаїме! мій милий!.. за що тебе вбили?..
Мовчить... і обличчя у його
За гріх не говоре нічого...
Ви сина убили... лежить він в крові...
Я тайни не знаю, за що ви убили...
За що в його чорний гвіздок в голові...
Він втішний був хлопчик... його ви любили,
Я тайни не знаю, за що ви убили...
Нухиме! ти, може, що зле їм зробив?..
Скажи мені, милий! ти ж маму кохаєш!..
Ти ж так її дуже і завжди любив...
Скажи мені, пташко!.. Ах, слів ти не знаєш,
Ах, ти тільки „мама“ одне вимовляєш...
...Хто ж скаже мені, немовлятко?..
Холодний, як крига, твій батько...

Не нам

Не нам, не нам, осміяним, сміятись,
Не нам скаліченим, іти,
Нічим — піснями заливатись,
Сліпим — відшукувать світи.
Не нам ловить в небеснім морі
Зорі.

Не нам, —
Орлам!

А ми давно свої згубили крила,
Та чи й були вони у нас?!
Нудьга нам байку утворила,
Непевні фарби кинув час,
І ми повірили правдиво
В диво...

Мана
Одна!

Родились ми холодними мерцями
І уявили з себе щось,
І нам з порожніми серцями
Комусь кричати довелось:
Вперед! Вперед! Самоофіра!
Віра

В мету
Святу!

Кричали ми на площі і в пустелі,
Жили віки в короткий час,
І чули нас, здається, скелі,
Але ніхто не слухав нас.
Бо не носили прапори шовкові
Крові,

А кров —
Любов.

А де нема любови і страждання,
Там не живе, не б'ється і життя...
І доведеться нам під людське глузування
Спинить свій галас без пуття.
А замість нас великий встане раб в кайданах,
В ранах.

Огнем,
Мечем!

Ворони

Щоденно ворони летять,
Щоденно ворони кричать;
„Там спалили,
Там убили,
Там піймали,
Там забрали,
Посадили,
Осліпили

І згноїли...
Кра-кра-кра!

В хаті холод,
В шлунку голод...
А з попом у хату з хати
Ходе смерть дари збирати:
Піп з кешенею пустою,
Смерть вмирає під вагою,
Чорт на скрипці ззаду гра,
Топче трупи... Кра-кра-кра!

Що ж ви дивитеся? — плачте!“

— Чорні ворони, — не крячте...
Ми оглухли, — ми глухі...

„Як же стали ви такі?“

— Нас дурманом обпоїли,
В наші вуха цвяшки вбили,
Наші голови скрутили
І такими жить пустили...

День ми днюєм, ніч ночуєм,
Все ми бачим, а не чуєм,
І ніяк ми не згадаєм,
Що зробилось з нашим краєм,
І не знаєм — божевільні,
Чи в неволі ми, чи вільні...

Раз ми вільні, — нащо військо?
„Що в кешені?“ „Як назвисько?“
А невольні, — чом до січі
Нас ніхто уже не кличе?

Нагло ворони знялися,
Буйним сміхом залилися...
Кра-кра! — вільні! Кра-кра, — вільні!
Божевільні, божевільні!..

Хто ви?

Хто ви, хто ви, з нагаями
І з брязкучими шаблями?
Люди, кажеш... Ми не вірим:
Нащо дивишся ти звірем?

Ух, який страшний ти, вовче! —
Не дивись на мене довше.
Весь в крові... Скажи, тварину
З'їв ти зараз, чи дитину?

Як, і сам дітей ти маєш?
Їх годуєш? Їх кохаєш?
І для тебе це можливо.
Справді... Диво, диво, диво!

Ну, а зараз ви скакали
І трьох діток розтоптали...
Вам не жалко? Хто з вас батько?
Хто з вас має немовлятко?

Як то, сліз у вас немає?
Сліз ніхто із вас не знає?
І не бачили ніколи?
Принести вам повні поли?

Ах, за що ж мене ти вдарив?..
Я ж одужати ще марив...
Ще удариш, годі, круку,
Бо зламаєш другу руку...

Як же я вернусь додому?
Що скажу тепер малому?
Ось він вибіже за хату
І почне кричати: „тату!“

„Що ж, приніс сопілку з гаю.
„Ну, танцюй, а я заграю“

Як же я вернусь додому...
Що скажу тепер малому?..

Я бачив сон

Я бачив сон... Згадки, як блискавиці,
І досі палять мозок мій...
Раби розбили мур темниці
І кинулись у бій.

Боролись левами і левами вмирали,
Без крику падали, як падають орли,
І в решті решт кайдани розірвали,
І в решті решт перемогли.

І крикнув я ві сні: „Благословенні!
Живіть безсмертними, віки!“
О, в перший раз слова такі надхнені
Я кидав з серця, як квітки.

Я долі спав і бачив, як похилих
Їх знов вели до ланцюгів...
Я не пізнав в обличчях озвірілих
Колишніх левів і орлів.

Куйте мечі!

Міцно і солодко, кров'ю упившись,
Сплять вороги уночі...
Тихо з повіток плуги витягайте,
Куйте в проваллях мечі!

Стогнуть брати ваші в тюрмах проклятих,
Ґрати залізні рвучи...
Тихо з повіток плуги витягайте,
Куйте в проваллях мечі!

Мати без сина, і жінка без мужа
Плачуть, життя кленучи...
Тихо з повіток плуги витягайте,
Куйте в проваллях мечі!

Мають знамена і б'ється юнацтво,
Крови потоки ллючи...
Сміло з повіток плуги витягайте,
Куйте вселюдно мечі!

Ворогам

Нехай, як грім, гудуть гармати,
Нехай п'яніє все в чаду, —
Я в полі буду сам стояти,
Шаблі ворожі відбивати
І, може, ранений впаду, —
А в стан ваш мертвий не піду.

О, не лякайте. В мене крила,
В крові — огонь, в душі — любов,
Нащо я вам? Вас в стані сила,
Не звіть мене. Ваш стан — могила,
І в ваших жилах біла кров.

Доволі мовчати!

Я більше не плачу... Я муку свою
В кайдани навік закую:
Народ мій закутий в кайдани,
Горять його рани...
І душу свою
Я ранам його віддаю.

Я більш не співаю... В борні уночі
Співають залізні мечі...
Вночі блискавками літають,
До бою скликають, —
І меч мій в борні
Нехай заспіває мені.

Доволі мовчати! Глухі і німі
Раби закричали в ярмі, —
Народ закричав мій: „До бою!
За землю, за волю!“
І в помсті сліпій,
Кричу я: „За волю! на бій!“

Три моменти

Тихше, тихше: ходять звіри,
П'ють народню кров вампіри...
Нахиляйтесь,
Пригинайтесь:
Може, мимо пройдуть звіри...
Тихше, тихше —
Хто це дише?..
Тихше... тихше...

Тихше, тихше: сплять вампіри,
Упилися кров'ю звіри...
Нахиляйтесь,
Підкрадайтесь:
Як убиті, сплять вампіри...
Тихше, тихше —
Хто це дише?..
Тихше... тихше...

Гей, до зброї, бийте в дзвони!
Будьте смілі, як дракони.
Всіх гукайте,
Всіх скликайте —
Хай гудуть, як громи, дзвони...
Хто там ззаду?
Кулю гаду.
Хто там ззаду?..

Духом вільні

Хай наші вчинки божевільні,
Хай дикий шаль в самій меті,
Але ми гордим духом вільні,
І наші душі золоті.

Як дзвони в горах серед тиші,
Густимуть наші імена...
Їх хвиля місто розколише,
Їх грім на селах залуна.

Що смерть... брати мої, — могила
За нас казатиме всякчас,
І вільний льот народні крила
Направлять весело на нас.

Наше військо

Ми не кинемо зброї своєї:
Наше військо сміється, б'ючись,
Наше військо в боях бенкетує,
Наше військо вмира, сміючись.

Ми не зложим червоного стягу...
Кров червона із нас пролилась...
Власну кров ми ворожою змиєм, —
Гострі коси залізні у нас.

Ми не підем з кривавого бою!
Наші друзі по тюрмах гниють,
Наші друзі в Сибіру конають, —
Ми назад їм проложимо путь!

Ми не кинем боротись за волю:
Наші браття упали в борні,
Їхня кров ще гаряча на ранах,
Їхні рани горять ще в огні.

Ми не зложемо зброї своєї...
Дужі в нас і бажання і гнів,
Ми здобудемо землю і волю,
Ми загоїмо рани віків.

Ми не підем з кривавого бою:
Наше військо сміється, б'ючись,
Наше військо в боях бенкетує
І в боях умира, сміючись...

В єднанні—сила

Нових і слів і діл блискучих,
Нових озброєних надій,
Бажань і поривів могучих
І грому в бурі молодій.

Об землю ліри. — Бубни в руки!
Вперед веселий барабан.
Зітхань, зневір'я і розпуки
Навік розвіявся туман.

Женить думки старі і кволі,
Займіться полум'ям ясним,
І всім гуртом назустріч волі
Летить потоком вогняним.

О, всім гуртом. В єднанні — сила,
В єднанні — успіх перемог, —
Бо розтіч всіх надій — могила,
Пустеля сіра без дорог.

.....

Воля

Воля!.. Воля!.. Сниться, може?
Друже, брате! Говори!
Що? Народ? Салдати?.. Зброя?..
Бій... червоні прапори...

З тюрем в'язнів випускають?..
Прилучаються міста
Далі, далі! Хай співають
Золоті твої уста.

Марсельезу! швидше б ранок!
Чом так тихо на селі?..
На дзвіницю! вже світанок!
Люди! Воля на землі!

Сонце на обрії

Сонце на обрії, ранок встає,
Браття, вставайте,
Сонце стривайте:
Ранок встає.

Сестри, збирайте і зносьте квітки:
Будем співати,
Сонце квітчати, —
Зносьте квітки.

Браття, бандури і кобзи беріть:
Будемо грати,

Ранок вітати, —
Кобзи беріть.

Сонце на обрії, ранок встає, —
Грайте ж, співайте,
Сонце стривайте...
Ранок встає.

Скоро день

Хіба не бачите, що небо голубіє,
Що сонце ранками всміхається ніжніш,
Що вся земля в якімсь чеканні дивнім мліє
І легше дихає, і дивиться ясніш.

Хіба не чуєте, про що вітри шепочуть,
І як з зідханнями зливається їх сміх...
Хіба не чуєте, як голуби туркочуть,
Як каплі котяться і падають із стріх.

Хіба не вірите, що скоро день засвіте,
Що сонце наше вже з-за обрію встає,
Що хід його спинить ніщо не зможе в світі
І цвіту нашого ніщо вже не уб'є.

Свято волі

Крики... Усміхи привітні...
Прапори... Пісні...
— Будьте мужні, непохитні,
Єдністю міцні!

Свято волі... скрізь бенкети...
Мрій, надій рої...
— Зброю в руки. За мушкети!
Будуть ще бої...

Де дівались пута, грати...
Люди, як брати...
—Вартові, вночі не спати,
Пильно стерегти!

Розчинилися темниці...
Друзі серед нас...
— Будьте тверді, як із криці:
Бавитись не час!

Скільки сонця і блакиті
В небі, на землі...
— Чи рушниці всі набиті?
Гострені шаблі?

Гей, стрільці, як слід влучати
І назад не йти!
Вартові, вночі не спати!
Пильно стерегти!

Привіт волі

Схід сонця зустріти я вийшов у поле
І став на коліна до сходу.
Привіт тобі, Сонце. Привіт тобі, Воле,
Від серця мого і народу.

Привіт тобі мій, златокрила Орлице,
І тисячі криків до неба.
Як цілі ще мури твоєї темниці,
Візьми мою кров, коли треба.

Яка ж ти, о Воле, прекрасна, пречиста!
Ти нам і не снилась такою...
Спинися ж над нами і сяй, промениста,
Довіку своєю красою!

Величний час

Той день, що ждали ми віки,
Зійшов, о лицарі, над нами —
Стоять на вулицях полки
Плече-в-плече з робітниками.

Яка рішучість в їх очах!
І одностайність! Дивне диво!..
Від них в холодних небесах
Тікають хмари полохливо.

Прекрасний день... величний час!
О, лицарі прекрасні!
Життя вінки сплело для вас
На ваші чола щасні.

Яка краса!

Яка краса: відродження країни!
Ще рік, ще день назад тут чувся плач рабів.
Мовчали десь під попелом руїни,
І журно дзвін старий по-мертвому гудів.

Аж ось відкільсь взялася міць шалена,
Як буря, все живе схопила, проїняла, —
І ось, — дивись, в руках замаяли знамена,
І гімн борби співа невільна сторона.

Так спить орел, — і враз, розкривши очі,
Угледе світ, красу і простір голубий,
І легко з скель спорхне, і в небі заклекоче
Про вільний льот орлів, про ранок золотий.

Так море іноді всю ніч дрімає,
І нагло хвилями, як крилами, заб'є,
І дивно перлами і барвами заграє,
І очі всесвіту до себе прикує.

Летить воно, хвилюється і лється,
В обіймах сояшних і сяє і тремтить,

І щастям все життя йому в той мент здається,
І все в той мент йому і годить і щастить.

І де взялись ці хвилі сніжнобілі,
Хто дивно так навчив їх грати і шуміть,
З яких ясних країн чайки ці налетіли,
Що вміють ніжно так і плакати і жаліть...

Чайки, чайки! тоді не треба плачу,
Коли іде борба за волю, за життя.
Коли на хмарах я вже дивний відблиск бачу
І сонця жданого блискуче вороття.

Перше Травня

Червоні прапори, куди не кинеш оком,
Цвітуть на вулицях, як макові квітки,
Під ними хвилями, нестриманим потоком
Ідуть і йдуть робітники.

В щасливий край розрівняна дорога
З віків неправд усіх веде трудівника;
В очах його і в рухах перемога,
В ході удари молотка.

О, марсельєзо, бий в серця черстві, холодні,
Глухих, сліпих під прапори скликай,
Зови народ на свято всенародне,
Веди народ в обітній край!

Сніги

Коли із хати вийшли ми,
Ще тільки розсвітало...
Під білим килимом зими
Усе навколо спало.

В пухнаті сукні і свитки
Ялини повдягались,
Кущі насунули шапки
І вовною пишались.

Укрилось ряднами село;
Безмежний степ біліє;
Стежки й дороги занесло,
І цяточка не мріє.

Безмежна тиша навкруги —
Ні голосу, ні шуму...
На все навіяли сніги
Якусь глибоку думу.

—

Зимою

Вчора вийшов я в садок,
Зирк! — на яблуні синиця,
Біга, плига, чепуриться,
І зриває щось з гілок.

Поруч з нею чорний шпак,
Ввесь зігнувся, як дід горбатий,

Заялозений, кудлатий,
В день ясний сидить дивак.

Настовбурчивсь, як індик,
Не радіє сонцю й волі,
Підібрав він ноги голі
І сховав углиб язик.

А синиця — плиг та плиг!
Що їй з того, що з ялинки
Враз посиплються сніжинки
І зима — тоді, як сніг.

Шпак, мов скеля мовчазна...
Він заплющив одно око
І замислився глибоко,
А про що — і сам не зна.

Аж над самим вухом: „Кра!“
Шпак одумавсь, стрепенувся,
З жахом на бік озирнувся,
Й дума: „Що там за мара?“

Розгойдався і спорхнув,
Сів на дерево високо,
Знов заплющив одно око,
Скорчивсь, згорбивсь і заснув.

Снігарі

Звідкіль гості налетіли
Стоголосим табуном,
І розсипалися в полі
Над розсипаним зерном.

Заспівали, задзвеніли,
Мов заграли кобзарі...
Де взялась весела згряя,
Жарогруді снігарі.

Ось вони на сніг упали
І розквітли, як квітки...
На городах мак рожевий
Так завітчує квітки.

Нагло враз табун крилатий
Небезпечне щось зачув,
Вгору знявсь, і дуб гіллятий
В кущ троянди обернувсь.

Ще хвилина, і, як в казці,
Враз осипались квітки,
І за вітром над снігами
Полетіли снігарі.

Не цвітуть квітки

Не цвітуть квітки зимою,
І дерева не шумлять...
А обгорнені імлою
Як мерці, вони стоять...

Не кричать чайки зимою,
Не співають солов'ї...
Скуті кригою страшною,
Сплять озера і гаї.

Час мина... зима минає...
Все прокинеться від сну
І піснями привітає
Красне сонце і весну.

Щиглик

Малесенький щиглик слізеньки ковтав,
На синиць, на чижиків нарікав:
„Де ж ви таке бачили, де ви таке чули,

Щоб пташки про пташечку та забули!
Облітаю, побачите, всі ліски,
Хай про кривду дізнаються всі пташки.
Що з малою пташкою ви зробили!
Ні одного зернятка не лишили!
Ні одної крихотки на шляху,
Ні одного насіннячка в реп'яху!
Що ж я буду їстоньки й де шукати,
Як же я ляжу голодненький спати?
Як вам мою пісеньку буде чуть,
Коли в мене слізоньки так течуть!..
Де ж ви таке бачили, деж ви таке чули,
Щоб пташки про пташечку та забули!“
Плаче щиглик, слізоньки ковтає,
Самотному ворону серце крає.

Капустонька

Покинута, занедбана, на луку
Зеленіє капустонька у снігу,
А до неї стежечку не одну
Протоптали ніженьки по лану.

Догадайтесь, дітоньки, ви самі,
Хто ці робить стежечки узимі.
Я вам в цьому віршику не скажу,
Бо сам ще раз подивитись побіжу.

О, ніч чудовна

О, ніч чудовна і чудова!
Ще вчора сівсь сніг рясний,—
Сьогодні ж теплінь і понова,
І проріст трав, і день ясний...
Знай, — теж колись і з людьми буде...
Я вірю в диво! Прийде час,—
І вільні й рівні встануть люди
І здійснять мрії всі ураз!

Пролісок

Зима... і пролісок блакитний;
Навколо ще лежать сніги,
А він всміхається привітний,
А він вже скинув ланцюги.

Білі гуси

Білі гуси летять над лугами,
В синім небі білють снігами,
В синім небі хмарками зникають,
Довго-довго їх очі шукають.

Білі гуси на озеро впали,
Тихі води кругом розгойдали,

Розцвіли, як купави великі,
Довго-довго лунають їх крики.

Навмивалися, накупалися,
Нагулялися.
Закричали, знялись і полинули,
Тільки пір'я на спогад покинули.

Веснянка

А вже красне сонечко
Припекло, припекло,
Яснощире золото
Розлило, розлило.
На вулиці струмені
Воркотять, воркотять,
Журавлі курликають
Та летять, та летять.
Засиніли проліски
У ліску, у ліску...
Швидко буде землянка
Вся в вінку, вся в вінку.
Ой, сонечку-батечку,
Догоди, догоди,
А ти, земле-матінко,
Уроди, уроди.

Хмари

Довго хмарами небо покрите було,
Довго землю встилали тумани,
А сьогодні — дивлюсь — і весна і тепло,
І блакить, і повітря весняне.

Все радіє, живе і співа навкруги,
Ніби дихають луки і ниви,

І в струмки обертаються білі сніги,
І туркочуть, як голуби сиві.

Я стояв і дививсь, і здавалось мені,
Що кричать журавлі десь в блакиті,
Що несуть вони нам і любов, і пісні,
І тепло, і розкоші, і квіти.

Я стояв і радів, що минула зима,
Що весна наближається, літо...
Коли — глядь! — уже сонця ясного нема.
Небо ж хмарами сизими вкрито...

Ой, не сійтесь, сніги

Ой, не сійтесь, сніги, ой, не сійтесь, рясні,
Не губіть ви останньої слави:
Гріє здалеку землю усмішка весни,
Пробиваються проліски, трави.

Не злякаться вам нікого, холодні сніги,
Бо розтопить вас сонце блискуче,
І нечуваний сміх залуна навкруги,
Як тікати ви будете з кручі.

Ой, не сійтесь, сніги, ой, не сійтесь, рясні,
Згиньте в темній безодні навіки.
Хоча пізно, а все ж діждемось ми весни, —
Свята волі, і світла, і втіхи!

Весна

Скоро сонечко пригріє,
Потечуть струмки,
Темний гай зазеленіє,
Зацвітуть квітки.

Підем ми тоді з тобою
В ліс на цілий день
І натішимось весною,
І наслухаємсь пісень.

Тане сніг

Тануть,
В'януть
Сніги, —
Як крізь хмари летючі
Гляне сонце блискуче,
Усміхнеться в привіті,
Розіллється в блакиті.
Тане сніг,
В'яне сніг,
Гине.

Дві хмаронькі

Раз високо над горами,
Уранці по весні,
Дві хмароньки плили кудись,
Легенькі і ясні.

Удосвіта дві хмароньки
Зустрілися вгорі,
І мовчки зупинилися,
Як тії дві зорі.

Дві хмароньки зустрілися
Удосвіта колись,
Зустрілися, спинилися,
За рученьки взялись.

Хотілось їм зостатися,
Удвох прожити вік,

А вітер злий сміявся вже
Десь збоку біля їх.

І стали тихо плакати
Дві хмароньки ясні,
І сльози їхні падали,
Сріблясті і рясні.

А трави в свої рученьки
Ловили радо їх
І грались, ніби в креймахи,
Сльозами хмарок тих.

В степу

Розцвіли дзвіночки-квіти,
Ніжні дзвони із блакиті.
Сонце море сонця лє...
Хтось у дзвони тихо б'є...

Хтось у дзвони тихо дзвоне,
Мабуть, коник степовий.—
Я не знаю: в травах тоне
Той дзвонарик світовий.

Ластівка

Малесенька ластівка зранку мені
Співає-щебече пісні весняні
І весело в'ється вгорі над вікном,
І має привітно стрільчастим крилом.

Гроза пройшла

Гроза пройшла... зідхнули трави,
Квітки головки підняли,
І сонце тепле і ласкаве
Спинило погляд на землі.

Здаля розвіялись тумани,
Знов ясно, пахощі, тепло...
Спинилась кров, замовкли рани,
Прибите серце ожило.

Літає радість, щастя світе,
Дзвенять пташки в садах рясних,
Сміються знову трави, квіти...
А сльози ще тремтять на них.

Дощик

Роси, роси, дощику, ярину,
Рости, рости, житечко, на лану,
На крилечках, вітрику, полети,
Колосочки золотом обмети.

Як достигне житечко на лану,
Прийдуть люди жатоньки ярину,
Блискавками косоньки заблищать,
Золотими кобзами забряжчать.

Роси, роси, дощику, ярину,
Рости, рости, житечко, на лану,
На крилечках вітрику полети,
Колосочки золотом обмети.

Літньої ночі

Дихають тихо акації ніжні,
Злегка колишуться в сутіні срібній,
Дивлються мовчки на місяць, на зорі,
Дивлються в світ, ним ясним зачаровані...

Дуби

Столітні велетні дуби
Бувало, в бурю і негоду
Шумлять, дивуючи природу,
І ждуть з піснями боротьби.

Зламав їх вік... Ростуть малі...
І тільки вітер пронесеться,
Вже ліс і труситься, і гнеться,
І просить ласки на землі.

Чарівний край

Дві хмароньки плили кудись
В убранні золотім
І мовчки зупинилися
Над краєм чарівним.

Річки ясні жемчужились,
Шуміли і плили,
Лани зливались з луками,
Пахтіли і цвіли.

І довго ще дві хмароньки
Стояли мовчки вряд
І, пливучи, спинялися,
Щоб глянути назад.

Хвиля

Там, де верби хилють віти,
Там, де лози струнко гнуться,
Там, на озері розкішнім,
Хвиля срібная жила.

Вранці кучерями гралась,
В чисте озеро дивилась
І у затишку під листям
Колихалась на йому.

Гасне день, злітає вечір,
Вечір озеро цілує,
Кута землю в темні шати
І тумани розстила.

Срібний місяць випливає,
Місяць озеро цілує,
Хвилю променем лоскоче,
Щоб розбуркати від сну.

Хвиля очі розкриває,
Потягається, зідхає,
Млосно дивиться на місяць,
Усміхається йому.

Вечір в срібній млі розтанув,
Ніч спустилася на землю,
Розлилася понад нею
І взяла в обійми крил.

Хвиля котиться по водах,
Хвиля грає, бризка ними,
Поринає в їх свавільно
І гойдається на них.

Айстри

Опівночі айстри в саду розцвіли...
Умились росою, вінки одягли,
І стали рожевого ранку чекать,
І в райдугу барвів життя убирать...

І марили айстри в розкішнім півсні
Про трави шовкові, про сонячні дні, —
І в мріях ввижалась їм казка ясна,
Де квіти не в'януть, де вічна весна...

Так марили айстри в саду восени,
Так марили айстри і ждали весни...
А ранок стрівав їх холодним дощем,
І плакав десь вітер в саду за кущем..

І вгледіли айстри, що вколо — тюрма...
І вгледіли айстри, що жити дарма, —
Схилились і вмерли... І тут, як на сміх,
Засяяло сонце над трупами їх...

В саду восени

Тоді, як ще листя зелене було,
Як трави стояли і квіти пахтіли,
Кудись несподівано сонце зайшло,
І білі пелюстки снігів полетіли...

І казкою дійсність зробилася вमितь...
Скрізь мармур... Все вколо мовчить і не дише.

Ні пташка не дзвоне, ні лист не шумить:
Усе заморожене чарами тиші...

На мarmorі квітнуть бездушні квітки,
Із білого мarmorу лист виглядає,
Ось кинуті майстром для когось вінки,
Там пригоршня перлів розсипаних сяє.

Здавалось мені, що русалки ось-ось,
Вродливі, як квітоньки, вийдуть рядами
І перли ясні позбирають для кос,
І мовчки себе завітчають квітками.

Здавалось, що мarmor увесь оживе,
День нагло погасне, засвітяться зорі,
І кожна квітка другу обів'є,
І кожний листок до листка заговоре.

І мarmor зідхнув, і ожив, і розтав...
І казки не стало... І тільки добою
Лист жовтий поволі на землю спадав
Та ніжні стократки схилялись з журбою.

Сумно і весело

Сумно і весело, сльози і сміх...
Зелено, любо, і сіється сніг...

Зимно становиться... трави й квітки
Хутко вбираються в білі свитки.

В хустках всміхаються личка жоржин,
В смушки сховались корали шепшин.

В ряднах нап'ятих стоять нагідки,
Всі чорнобривці наділи шапки.

Ніби всі вбрались на свято якесь,
Ніби зійшлись на весілля чиєсь...

Тільки з городу барвінок один
Дивиться журно в садочок крізь тин.

Осінню віє...

Осінню віє... весь світ, мов тюрма...
Вколо гойдаються віти з журбою...
Більш ні привіту, ні ласки нема
В світі широкому, засланім млою.

В серці останні дов'яли квітки,
Небо захмарене, осінью віє.
Пісні якоїсь десь тануть дзвінки,
Хилються заміри, гаснуть надії...

Лебединій зграї

Ви в ірій линете від сірого туману,
Від сірих днів, від суму і нудьги
На срібло чистее спокійного лиману ¹⁾,
На пишні береги.

Не жаль вам тих, що сміло гинуть по дорозі
Від пург і бур скажених і сліпих:
Вам ірій мріється крізь сльози,
А сонце суше їх.

А скільки вас в борні розбилось об граніти!
І скільки вас сконало серед мук! —
Але і смерть була безсила вас спинити
І вбить ваш вільний дух.

¹⁾ Лиман—велике озеро.

Снігу, ой, снігу якого!..

В білих снігах потонули
Гори, степи і долини...
Наче чекаючи любого гостя якогось
Радий господар
Свитку свою розіслав по дорозі,
Свитку свою з найбільшої вовни,
Свитку свою ненадівану й разу.

Наче тут паслися гуси уранці,
Скублись, кричали,
І пух свій розкидали білий.

Наче тут віяли тихо вітри,
Віяли тихо й несли
Хвилі вишневого цвіту.

Наче якась багатирка, свавільна і горда,
Всюди розкидала рядна й полотна:

„Гей, мов, дивуйтесь,
І заздріть, сусіди!“

В кого з вас скриня повніша в коморі?!.
Хто тут посміє з вас вийти і крикнуть:

„В мене добро моє
Виткано тонше!
В мене добро моє
Випрано краще й більше!“
Я ж не боялась
Зимового ранку

Вийти на річку
І прати до самої ночі.
Я не лякалась морозу жижкого...

Снігу, ой, снігу якого!

II

Спала природа під ковдрою білою,
Снилось їй море
Наскрізь прозоре,
Дно його
Ясно зелене,
Хвилі чи хмари над ним.
Снились їй ночі в серпанках сріблястих,
Зір тихосяйні лампади,
Крики пташечі, зідхання вітрів...
Шелест шовковий степів неоглядних...
Ось вони стелються, стелються, стелються...
...Спала природа, а з неба Мірошник¹⁾,
Руки простягши над нею,
Сіяв крізь хмари муку.

III

Раз усептаство
Зимового ранку
Мовчки дрімало в гаю.
Що за охота
Летіть до дороги,
Мерзнуть в холодних снігах?
Не тягнуться валки,
Не в'ються потоком
По битих шляхах.
Не сиплеться зерно

¹⁾ Нібито мірошник якийсь.

З чумацьких ¹⁾ чувалів
Дощем золотим...
...І птаство нудилось...
Аж ось серед тиші
Дзвінком розсипається крик.
То пташка летіла
З сусіднього гаю,
Летіла,
Раділа,
Кричала:
„Сестроньки-подруги,
Гей, прокидайтесь,
Вістку я вам принесла.
Думала я,
Що розірветься серце,
Доки до вас долечу.
Вчора увечері,
Слухайте, сестри,
Паслася я в реп'яхах.
В сірих туманах,
Як в морі, тонуло
Все, що ні єсть навкруги.
От, я й пасуся,
Сумую, нудьгую,—
Аж зирк!—
Сонце — не сонце,
Місяць — не місяць,
Зірка — не зірка летить.
Я здивувалась,
І навіть, признаюсь,
Страшно зробилось мені.
Тільки у мене цікавість жіноча
Більше від страху була.
Сестроньки-подруги,
Що я угледіла,—
Вірте — пером не списать.

¹⁾ Чумацький. Чумаки—це селяни, що, коли ще не було залізниц, привозили на своїх возах рибу або сіль з Дону та Криму. А туди возили іноді зерно продавати.

Місяць — не місяць,
Сонце — не сонце,
Зірка — не зірка горить.
Птаства круг неї
Співає і в'ється —
Ненько моя!
Хай би зозулі
Весь вік свій кували —
Все б до кінця не дійшли.
Скільки круг неї
Метеликів, бабок,
Бджілок, чмелів та мушок!
Все їй всміхається,
Годе, щечече,
Килимом стеле себе.
Що це, я думаю, —
Привид чи мрія,
Чи сниться мені?!

Довго б ще я в дивуванні дивилась, —
Зирк! —

Аж добродій летить.
„Сірий горобчику,
Будь твоя ласка,
Що це за диво — скажи!“

Парубок глянув на мене,
Всміхнувся,
Потім цвірінькати став:
„Це весна чарівна,
Дивне диво із див,
Прилетіла вона
Із незнаних країв.

Де стане —
Сніг тане.
Де гляне —
Сніг в'яне.
Цвірінь!
Цвірінь!“

Сестроньки-сестроньки,
Гляньте, ось гляньте

На схід золотий!“

Глянули:

Красна Весна!

З криками, галасом,

Всі познімалися,

Всі полетіли,

Всі закричали:

„Веснонько, Весно, до нас, у наш гай!

— Всі ми стомились і змучились вкрай

— Гинуть в кайданах струмочки ясні,

— Мерзнуть під снігом квітки запашні.

Гнуться шовковії трави під ним...

Ніяк дивитись і дихати їм.

Всі ми стомились в даремній борбі...

Веснонько, Весно, не жаль нас тобі“

Тихо на крилах спинилась весна,

Стала до скарг прислухатись,

Баче:

Дерева схиляються,

Руки сухі простягають,

Журно хитаються,

Журно шепочуть:

„Веснонько, матінко,

Снігом прибиті ми,

Кригою скуті ми,

В жилоньках, в серденьку

Злими морозами

Кров заморожена...

Весненько-матінко,

Зглянься на нас“

Змовкли дерева

І глухо з-під снігу

Квітки застогнали

І трави пожовклі:

„Веснонько-сестронько,

Холодно нам.

Краю, здається,

Немає снігам.

Давлють вони нас страшною вагою,
Гнуть наші постаті ніжні собою,
Душать, дивитись на світ не дають,
Білими круками тіло клюють“

IV

Слухала сльози і скарги Весна,
Слухала,
Ніченьку всю вислухала.
Ніченьку цілу страждала сама.
Шкода їй стало...
З слізьми в очах
Глибоко,
Важко
Зідхнула Весна;
І на зідхання зідхнула природа,
Білі сніги опустились
Згорбились,
Танути стали...

VII

І затремтіли холодні сніги,
В темні провалля тумани сховались,
Зникла, крізь землю кудись провалилась
Відьма-Зима.
Весело, вільно струмочки побігли
Вістку ясну несучи;
Бігли вони,
Щебетали по нивах,
В яри заглядали,
Грались, шуміли,
Зливались в потоки...
Щастя, здавалось,
Злетіло на землю,
Кожного втішило,
Вкрило, зогріло,

Кожну билинку малу пригорнуло,
Навіть одбилось в обличчях людських
Усміхом, жалем, добром.

VIII

В небі жайворонки в'ються,
Заливаються - сміються,
Грають, дзвонять цілий день,
І щебечуть, і співають,
І з весною світ вітають
Дзвоном радісних пісень.
Ось вони на землю впали,
Щось шепнули їй, сказали,
І розтали знов у млі...
І щоб глянути на диво,
Виглядають полохливо
Перші проліски з землі.

IX

Квітами, травами
Вкрилась земля.
З ранку до вечора
Сонце світило,
Сяло,
Лилось, цілувало,
Гріло огнем поцілунків
Землю холодну,
Голодну.
Тільки на заході
Десь під горою
Часом лягало спочити,
Щоб через мить на рожевому сході
Злотії вії розкрити,
Злотії, довгії вії...

Вітер віє, віє, мліє,
Навіває срібні сни,
Навіває злотні мрії,
Чеше кучері Весни.

То загляне в чорні прірви,
То злетить в блакить ясну,
То пелюстки білі зірве
І посипе на Весну.
То замовкне, то заграє,
То всміхнеться, то зідхне...

Х

Вітер віє,
Віє, мліє,
Струмнем лється,
Шовком в'ється,
Шуми носе,
Сушить роси.
Прилетить над море синє
І на мить свій літ зупине,
І до хвиль простягне руки,—
І поллються з моря звуки,
Наче з арфи¹⁾ золотої—
Тихі дзвони, тихі бої;
Все шептання...
Все зідхання...
Але вітер вдаре в струни,
І гримлять із хвиль перуни²⁾,
Море стогне, плеще, грає,
Береги гранітні крає.
І кричить і в білій піні
Сріблить, білить хвилі сині.
Але ось рука втомилась,
Хвиля впала і розбилась,

¹⁾ Арфа—музикальний струмент, вславився своїм ніжним звуком.

²⁾ Перун—грим. У старих слов'ян—наших прадідів був бог грому — перун.

Знову море грає тихо,
Знову арфа ледве диха...
Ще рука на струнах мліє,
А вже вітер зводе вії
І на камені, на скелі
Ловить сни свої веселі.

XI

А Весна іде, як фея¹⁾,
В чарах шуму і пісень,
Біла, біла, як лілея
В квітах яблунь і вишень.
Скрізь блукає,
Все вітає,
Йде і сіє срібний цвіт,
Обсипає білий світ.

XV

Підкрадались,гнулись, слались
Чорні звіри — вороги,
Чорні хмари насувались,
Слали тіні навкруги.
І зустрілись чорні хмари
І накиннулись, вп'ялись,
І прокльони і удари
Загуділи, полились.
Сунуть хмари, стогнуть, б'ються
Всю ніч бій на смерть іде;
З зброй блискучих іскри ллються,
В сурми мідні грім гуде.
Наче гетьман з козаками²⁾
Понад хмарами гуля

¹⁾ Фея — казкова істота, чарівниця.

²⁾ Гетьман — ватажок козацький.

І із лука ¹⁾ блискавками
В ворогів своїх стріля.
Наче бою сили рівні
Не скінчили в ранній час
І ворожі порохівні ²⁾
Вибухають раз-у-раз.
Час пройшов і ясно стало,
Ранок слізьми заблищав,
Все зідхнуло, заспівало,
Тільки вітер не співав.

XIX

Раз вночі прокинувсь вітер
І угледіть захотів—
Чи ніхто не порушає
Тиші мертвої гаїв.
Пролетів він гай зелений
І сховався за кущем:
Дивна флейта ³⁾ розсипалась
Звуків радісним дощем,
Флейта плакала, сміялась,
Умирала і жила...
Біла постать сміх і сльози
Із долонь своїх пила.
Глянув місяць світлим оком,
І осяялась земля,
І крізь листя вітер баче
І Весну і солов'я.
Соловей, стуливши очі,
В келих ночі срібло точе:
„Сонце, сонце! Весно, весно!
Як на світі жить чудесно!
Щастя завжди, всюди з нами,
Лине, в'ється під руками,
Квітне квіткою в садках,

¹⁾ Лук — первісна зброя, з неї пускають стріли.

²⁾ Порохівня — місце, де переховують порох.

³⁾ Флейта — музикальний струмент, довга дудка з клапанами.

В'ється рибкою в ставках.
Хто захоче щастя мати,
Всюди зможе відшукати“.

XXI

Зелено, любо усюди!
В мріях дрімає земля,
В щасті раює природа.
Наче з якогось далекого хутора
Дівчина йшла на весілля в село,
В південь гарячий ішла і стомилась,
І відпочити лягла і заснула,
Тяжко заснула в житах на межі.
Сниться їй сон: наче рости починає,—
Більше, все більше і більше росте...
Ось вона стала велика, велика...
Землю усю зайняла.
Спить і раює прекрасна.
Коси її розплелися,
Хвилями в'ються в степах.
Килимом пишним лани покриває
Плахта її.
Маком червоним цвітуть на городах
Рукава її.
Ллються річками по луках зелених—
Дівочі стрічки.
Сяють розкидані збоку дукати ¹⁾—
Ставки і озера,
Спить вона довго
І... нагло—
Очі ясні розкриває!..
Сонце ще дужче горить...
Зелено... любо навколо!

¹⁾ Дукат — срібна або золота монета. Дівчата раніше носили їх і на шії для окраси.

XXV

Тихо у полі... ні співу, ні шуму,
Думає поле глибокую думу,
Тишею душу свою напуває,
Колос зелений зерном наливає.
Тихо... ні співу, ні шуму,
Думає думу.

XXXV

Вишиває осінь на канві зеленій
Золоті квітки.
Квіти оживають і з дерев спадають
Жовті нагідки.
Яблука і груші падають на землю,
Боки, спини б'ють.
Люди їх збирають, у мішки ховають,
Кури їх клюють.
Жито і пшеницю вже почастували
Ціпом на токах.
І для ніжних шлунків винувате зерно
Мелеться в млинах.
Бавляться дітками, бавляться квітками,
Раді всі батьки.
Вишиває осінь на канві зеленій
Золоті квітки.

XXXVI

Ой, розлягався та понад морем
Білий туман.
Ой, набирав він з синього моря
Цebra води.
Ніс він ту воду на круту гору
В степ голубий,
Щоб остудити, щоб напоїти
Отари хмар.

І напилися сизі отари
І не лягли:
В довгу дорогу степом погнали
Їх чабани ¹⁾).

XXXVII

В'ються тумани, пливуть над землею,
Линуть в простори на білих човнах,
Хиляться трави, прибиті дощами,
Листя на землю поволі спадає...
Нудно... однаково — жити чи вмерти.
Всі „Неминучістю“ скуті давно.
Деякі навіть покарані тяжко, —
Як вони сміли родитись і жити?!
Бідні злочинці прохали, благали,
Слухали журно своїх речників;
Громом греміли слова прокурора ²⁾, —
В'язні злякались і згодились вмерти.

XXXVIII

Сум. Безнадійність. Руїни.

Наче з далеких країв налетіли
Гуни ³⁾ на конях скажених своїх,
Вихорем-бурею скрізь пронеслися,
Все зруйнували і знищили вкрай.
Тільки тремтіли дерева зелені,
Ласки у неба просили в сльозах...
Небо почуло, подумало трошки
І запросило на їх сарану ⁴⁾).

1) Чабан — той, що пасе вівці.

2) Прокурор — на суді, той суддя, що обвинувачує підсудного.

3) Гуни — кочовники, що жили в Азії до V ст. нашої ери. Були вони войовничі і жорстокі. Край, на який вони нападали, повертався в руїну, а люди розбігалися.

4) Сарана — комаха, схожа на коника, тільки більша, їсть рослини. Іноді з'їдає цілі садки, поля...

XXXIX

Осінь — вмирання,
Примир'я, прощання,
Останні слова...
Пориви марні,
Звуки цвинтарні,
Смерти жнива.

XL

Вітер носить, літає,
Топче луки і поля,
Жовті трави пригинає,
Лист зриває із гілля.
То скирти, стоги разносе,
То у сурми загуде,
То в безсиллі заголосе
І до скелі припаде.

XLV

Плаче вітер, туже бідний
Та ховає мрії,
А навколо степ самотній,
Наче крук, чорніє.
Десь пливуть під небом гуси
Темними ключами...
Плаче вітер, туже бідний,
Б'ється над степами
А на гілці лист пожовклий
Затремтить в конанні
І впаде, і тихо ляже,
І засне востаннє.

XLVII

В полі хуга. День — не день,
Хтось з гори снігами сипе
І проходим очі сліпе,
Мов пелюстками вишень.

Пройде сніг... затихне все,
Вітер зніметься—полине,
Скирту вдаре і підкине,
І по полю рознесе.

Запримітив очерет,
Розчесав його, розвіяв.
Мов крізь сито пересіяв
Снігу білого замет.

XLVIII

А увечері він лине
З поля, з лісу на село,
Біля хат селянських гине,
Б'ється пташкою об скло.
Плаче, скаржиться, голосе,
Стихне й знову зарида,
Співчуття в каміння просе
І до призьби припада.
Та ніхто не одгукнеться
І ніде душі не чуть...
Тихо з вікон світло лється,
Ще рясніш сніги метуть...
...Наче зграї лебедині
Із незнаної країни
Налетіли
Білі, білі,
Наче в'ються і кружляють
І на озеро сідають...

Країно див!

Країно див! Далека мріє!
Зелена казко серед гір,
Де вітром дух наш вільний віє,
На гори загнаний, як звір!

Де, ніжний, крила простягає
Вночі над тишою осель,
А вранці соколом літає,
Або голосить серед скель.

Де голод він пустив до хати,
Де дав він тіло розп'ясти,
Щоб тільки скарби заховати,
Щоб тільки душу зберегти.

В Гуцульщині

Хоч злидні взяв гуцул¹⁾ до хати,
Хоч жити став в гнізді орла,
Але над ним природа-мати
З любов'ю руки простягла.

Там стали гори, як титани²⁾,
На варті волі і краси, —

¹⁾ Гуцул — мешканець Гуцульщини (в Галичині).

²⁾ Титан — велетень.

Там, наче сизі океани,
Шумлять не займані ліси.

Там струмінь голубом туркоче,
Там дивна папороть цвіте,
Русалка там в майові ночі
Вінок на голову плете.

Там водяник¹⁾ людей морочить
І гріє руки крижані,
Коли рибалки серед ночі
Запалять весело огні.

Вночі, як місяць випливає,
Мавки²⁾ танцюють свій танок,
Їм вітер тихо трембітає³⁾,
І в лад приплескує струмок.

Там люди, духи і каміння
Віки живуть життям одним, —
Одно проймає всіх проміння
І в'яже з лісом віковим.

Полонинський день

Полонинський⁴⁾ день світає,
Полонинський дивний день!
Вже трембіта трембітає,
Вже шумить потік пісень.

На Синиці⁵⁾, на Безводні⁵⁾,
На всіх горах рушив лід.

-
- 1) Водяник — казкова істота, що ніби живе в воді й береже її.
2) Мавка — казкова істота, лісова русалка.
3) Трембітає — грає в трембіту. Трембіта — велика довга сурма з
корн. грає жалібно, протяжно.
4) Полонинський — той, що належить до пасовиська в горах.
5) Синиця, Безводня — гори в Гуцульщині, біля Криворівні.

Полонинський Хід¹⁾ сьогодні,
Полонинський дивний Хід!

Ржанне коней, рев маржини²⁾,
Псів схвильованих виття...
Дивний ранок Полонини,
Полонинського життя!

„Віо, гайда, гей!“ — гукають,
В роги грають стадарі,
Козарі з крісів³⁾ стріляють,
Дзвінко свищуть вівчарі.

„Гей, зелена Полонино!
Чи збулася ти зими?
Вйо, худобо! Гей, маржино,
На шовкові килими!“

Полонинський Хід рушає,
Полонинський Хід іде, —
Вся Гуцульщина співає,
Вся Гуцульщина гуде...

...А вгорі, на сизих горах,
Ледве морок ночі зник,
Рано, рано встав на зорях
Ватаг⁴⁾ — дивний чарівник.

Вже палає ватра в стаї,
І лягає сизий дим,
Мов кружляють птахів зграї,
Понад озером блідим.

І синіє Полонина,
І радіє „депутат“⁵⁾ —
Збережеться вся маржина,
І великий буде дат⁶⁾.

¹⁾ Полонинський Хід — весняний вигін худоби в гори на пасовисько.

²⁾ Маржина — худоба.

³⁾ Кріс — кремнева рушниця.

⁴⁾ Ватаг — тут старший пастух.

⁵⁾ „Депутат“ — так гуцули звать старшого пастуха.

⁶⁾ Дат — прибуток.

Черемош

Стогне Черемош¹⁾, лютує,
В шумі білому шумить,
Греблі, камені шматує,
І орлом кудись летить.

Наче лицар незрівняний,
Впав в бою і довго спав,
І прокинувся, наче п'яний,
І кривавий бій згадав.

І підвівсь, і став на ноги,
І на поле очі звів...
Розстилаються дороги,
І пасеться кінь степів.

Рухом звіря молодого
Він на огиря злетів,
Свиснув соколом на нього,
І — на лютих ворогів!

І понісся кінь. Літає,
І хропе, і дико рже,
Гостру шаблю обминає,
Від багнета береже.

Наче в піні, в шумі білім
Гнівний Черемош летить,
На коневі посивілім
Лицар зранений сидить.

Шлях кривавий в долах в'ється,
Рипи, скоки навкруги...
Кров гаряча з його лється
На холодні береги.

¹⁾ Черемош — гірська річка в Гуцульщині.

Хлопці

З гуком пісні голосної,
На дарабі¹⁾ стоячи,
Аж до Вижниці²⁾ самої
Їдуть хлопці-пловачі.

І на голос їх здалека
Одзивається луна,
Їм байдужа небезпека
І негода не страшна.

Через скоки, через скелі,
Як орли вони летять...
Їдуть легені³⁾ веселі,
Громом в долах гуркотять.

Голод

Квітки синьоокі в потоках цвітуть,
Потоки широкі на гори пливуть,
Білють, як білі лілеї, квітки,
І мають, як крила, на їх пелюстки.

Потоки широкі на гори біжать,
Квітки синьоокі голосять, кричать...
В їх роси, в їх сльози в великих очах,
З очей виглядає розпачливий жах.

А голод голодний попереду йде
І з долів на гори потоки веде.
Наїсться досхочу маленьких квіток
І сіру могилу насипе з кісток.

1) Дараба — пліт із дерев, що кудись сплавляють.

2) Вижниця — містечко в Буковині.

3) Легінь — молодий, вродливий парубок.

Гуцул

Мовчить Гуцул¹⁾, мов уст не має,
І мовчки вище в гори йде, —
За його гірський ліс співає,
За його Черемош²⁾ гуде.

За нього гори ладан курять,
І камінь чайкою кричить...
Він тільки плаче, як одурять,
Він тільки терпить та мовчить...

Мовчить Гуцул, мов уст не має,
І далі, вище в гори йде, —
За його гірський ліс співає,
За його Черемош гуде.

Гінець

Лежав ведмідь і спав в улозі,
Не гнався Дідо³⁾ ні за ким, —
Хто ж стелить хмари по дорозі
Конем, як вихорем, палким?

Хто так нестримано по горах
Біжить на змиленім коні,
Зникає кганею⁴⁾ в просторах,
Літає з соколом врівні?

Які дарунки долів темних
В оселі гірські він несе?
Чом не засне в лісах таємних,
Свого коня не попасе?

¹⁾ Див. стор. 78.

²⁾ Див. стор. 81.

³⁾ Дідо — казкова істота, дух сили, оборонець гірських лісів.

⁴⁾ Кганя — гірський орел.

Спини коня! бо рвуться сили...
Впаде і ти впадеш!.. Рідня
Повік не визнає від могили,
Чого ти гнав свого коня.

Ось він уже біля халупи.
Він тільки вигукнув: „війна!“
І впав з конем... Лежать два трупи,
І з ними тайна мовчазна.

І підхопила крик луна...
І скрізь по горах покотилось:
„А-а! А-а!“...

.....

Рано вранці

Зайнялися гори. В золоті каміння,
В полум'ї граніти і в диму гаї,
А на хмарках грає сонячне проміння,
Грає і дарує усміхи свої.

І проснулись хмари, і всміхнулись світу,
І всміхнулись небу, морю і землі...
І знялися легко, з усміхом привіту,
І поволі зникли, і розтали в млі...

Виплило і сонце! — все — любов і ласка!
Обняло всю землю сяйвом і теплом...
І, здавалось, щастя, чарівне, як казка,
Має над землею райдужним крилом.

Море

Вахляром проміння впало,
Сріблом хвилі облило,
Дужче море заспівало,
На скрипках, басах ¹⁾ заграло,
Густо в бубни загуло.

В шумі білому біліє,
Мов вишневий сад цвіте
А над морем вітер віє,
Хвилі крилами леліє
І на берег цвіт мете.

¹⁾ Бас — музичний струмент, будова його така ж, як і у скрипки, тільки він далеко більший і грає низьким тоном.

У долині

У долині, поміж горами,
Де розсипались хатки,
На городі під чинарами ¹⁾
Я угледів нагідки...

І згадав свою бабусеньку...
Ось іде вона в садок,
Щоб на щось нарвати на зиму
В'язку жовтих нагідок.

О, коли б ти зараз вгледіла,
На які нам гори йти,
Затремтіли б твої рученьки
І кричати б стала ти:

„Ти завів мене в кумедію?!
Стій же, шибенику, стій!
Розкажу я все до крихтоньки
Завтра матері твоїй...”

Що ж! ти звідси вийти думаєш?
Ач! стоїть собі, як пень!
Ох, просидиш ти в погребіці
Вкупі з жабами весь день“.

І даремно запевняв би я.
Що це справжні скелі гір
Обнімаються з туманами
І приковують наш зір. —

Не повірила б, а сердилась:
„Сто я років прожила,
Сотні верст за вік проїздила,
В сотні селах побула

На які я гори сходила,
Тільки небо про те зна,
А із нашою „Могилою“ ²⁾
Не рівнялась ні одна“.

¹⁾ Дерева. Ростуть в Криму і взагалі в теплих країнах.

²⁾ Серед степів України є багато пригорків, що звать їх „могилами“, залишилися вони ще з давніх часів.

Гори

Гори дикі і суворі,
Вічно горді, мовчазні,
Зверху дивляться в простори,
Де синіє синє море
І зникає в далені.

Ніби вгледівши в безкраї
Військо ворога свого,
Стежуть, — як він скелі крає,
Як він мури розмиває, —
І зневажають його.

Крил мені!

Море і море! блакить і блакить...
Крил мені, крил! Щоб туди полетіть!
Чайкою в небі над морем спинитись,
Дихать і вдалеч за обрій дивитись.

Зникнуть би там, потонуть у тій млі.
Кинуть би все на далекій землі,
Все, що ненавижу, все, що люблю,
Все, що скривавило душу мою.

Хмари і скелі

В обіймах хмар мовчали скелі...
І хмари так казали їм:
О, любі сестри, полетім
В краї щасливі і веселі! "...
В обіймах хмар мовчали скелі...

І хмари тихо полетіли...
І сльози сріблились на них...

І ніби сльози, з скель німих
Каміння, котючись, сіріли...
І хмари тихо полетіли.

На верхогір'я

Коли на крилах хмари злотні
На землю вечір принесуть,
Вони летять на верхогір'я
І там солодкий спокій п'ють.

Вони летять на верхогір'я
Прощатись з сонцем золотим,
Йому добраніч посилати,
Мінятись усміхами з ним.

Вони летять на верхогір'я,
Щоб сонце вдосвіта зустріть,
Щоб знов покинуть вранці землю
І знов по вечір полетіть.

Тихо

Гарячий день, що бивсь тривожно,
Стуливши вії, спати ліг.
Як тихо скрізь! Здається, можна
Почуті тіни перебіг.

Як тихо скрізь! Заснули гори,
Серпанком вкрилися поля,
Все більш згортаються простори, —
В душі згортається змія...

Як тихо скрізь! коли б заснути
З сією ніччю тихим сном,
А вранці вдарити-блиснути
Над ранком соячним крилом!

Мак

На сірій скелі мак цвіте,
І вітер злий його гойдає
І пил на цвіт його мете,
І лист без жалю обриває.

Сосна

В проваллі темнім, десь на дні
Сосна чорніє на граніті...
Ніхто з живих не зна її,
Не зна й вона нікого в світі...

Над нею десь весна цвіте,
Квітки цілються з квітками,
Сміється сонце золоте,
Річки зливаються з річками, —

Вона ж самотна і смутна,
В яру чорніє на граніті, —
Ніхто з живих її не зна,
Не зна й вона нікого в світі...

І тільки іноді вітри
На скелі спиняться юрбою
І гоготать почнуть з гори,
І насміхатись над сосною...

Над морем

— „Шуміть, шуміть, морські безодні,
Сміліше, море, в бій лети!
Душа моя така ж сьогодні
Крилата й вільна, як і ти“.

Стою над кручею страшною,
Каскади злотні сонце лє,
А там, внизу десь, підо мною,
В гранітні бубни море б'є.

— „Руйнуй, руйнуй холодні скелі,
З піснями труни розбивай, —
І з мене теж пісні веселі
Летять, як хвилі, в рідний край.

— „Танцюй, танцюй, мій коню сивий!
Ввесь в піні гриву розпускай,
Летім у край мій нещасливий,
Летім у мій не вільний край!..“

... На човні я... вітри співають,
Кричать чайки, кудись звучи...
В очах моїх знамена мають,
Бряжчать, виблискують мечі.

На камені

Я на камені над морем.
Легко, весело мені...
Я співаю пісню морю,
А воно мені співа...

Вечоріє... В хмарах гори,
Обнімає землю сон,
А мій дужий спів лунає
І гуде над шумом хвиль.

Проспівав я пісню морю,
Ліг на камінь і лежу...
Ніби пісня, лється море,
Ніби рими, хвилі б'ють.

Місячна ніч

Осріблені місяцем гори блищать,
Їм кедри і сосни казки шелестять,
І дивні пісні їм співають вітри,
Що нишком підслухали в моря з гори.

Осяяні місяцем гори блищать,
Осріблені місяцем сосни шумлять,
А море і сердиться й лає вітри,
Що нишком його підслухають з гори.

Долини сплять

Долини сплять, а я на горах
Один на цілу ніч стою,
Шукаю в небі, в добрих зорях
Зорю недобрую свою ¹⁾.

Шукаю я, щоб їй віддати
Назад усі дари її,
І тут на горах заридати
І сльози виплакати свої.

Вийди

Вийди! Ще срібнії шати
Зоряна ніч не зніма,
Цвіт осипають гранати ²⁾,
Вітер на травах дріма.

¹⁾ „Недобра зоря“ — в давнину люди вірили, що зорі мають вплив на людське життя. І кожна людина мала свою „зорю“, від якої ніби залежало її життя. Бували зорі „щасливі“, а бували, ось, як висловлюється образно поет, „недобрі“ — себто приносили людині нещастя.

²⁾ Гранати — дерева квітнуть гарними червоними квітами.

Сонні шепочуть платани ¹⁾,
Хвилі колишуть піски,
Ходять по горах тумани,
Слухають гірні казки.

Вийди, щоб сонце стрівати,
Вдосвіта зорі гасить,
Скуті серця розкувати,
З ранком їх радісно злить!

Гори сплять

Гори сплять, повіті млою.
Спить давно уся земля, —
Тільки з мукою страшною
Не засну до ранку я.

В сяйві місячнім блукають
Голубі отари хмар...
То пасуться, то лягають,
То спускаються у яр.

Не засну я... мучать думи:
Не горів я і погас,
А народ мовчить в задумі
І чека в останній раз.

Море б'є в граніти темні, —
Чорний демон б'є крилом,
І сичить слова таємні,
І сміється над рабом...

Не засну я... Гнів голодний
П'є і сушить кров в мені,
І несеться шум народній,
І півнеба у вогні.

¹⁾ Платани — те ж саме, що й чинари, дерево.

Справді... Небо в злоті грає,
Хтось вінок із хмари в'є...
Не засну я... сил немає, —
Ранок радісний встає.

Прощання

Дай руку, мій вітре крилатий,
І вірного друга забудь, —
Брати мої б'ються за волю
І в військо до себе зовуть.

Прощай, моє море безмежне,
Що помсту збудило в мені,
Брати мої з скелями б'ються
І падають мертві в борні.

Прощайте, чайки легкокрилі,
Літайте і плачте без слів, —
Чайками кричать мої сестри
Над трупами рідних братів.

Прощай, моя мати-природо,
Навіки прощай і прости
І сина свого без прокляття
Упасти побідно пусти.

ЗМІСТ

	Стор.
О. Олесь. <i>Нарис К. Перелісної.</i>	3
I. Мої пісні	11—15
Мої пісні	11
Перший спів	11
Жита з волошками	12
Моїй матері	12
Лебідь	13
М. Лисенкові	14
Пам'яті Лесі Українки	15
II. Діти	16—24
На варті	16
Гусятник	17
Рибалки	17
На екскурсію	18
Вивірка	18
Все навколо зеленіє	19
Два хлопчики	19
У нашого хлоп'ятонька	20
Над колискою	20
Сон	21
Ялинка	23
III. Селяни й пани	25—28
Косять коси	25
Наймичка	26
На нивах	27
Пожежа	27
В Сибір	28
IV. В боротьбі	29—41
Гасла боротьби	29
На бій	29
Назад немає вороття	30
Мусить бути	30
Іскра	31
Хай літають вітри	31
На смерть революціонера Шмідта	32

Над трупами	32
Не нам	33
Ворони	34
Хто ви?	36
Я бачив сон	37
Куйте мечі	37
Ворогам	38
Доволі мовчати	38
Три моменти	39
Духом вільні	40
Наше військо	40
В єднанні сила	41
V. Воля	42—46
Воля	42
Сонце на обрії	42
Скоро день	43
Свято волі	43
Привіт волі	44
Величний час	45
Яка краса!	45
Перше Травня	46
VI. Зима	47—50
Сніги	47
Зимою	47
Снігарі .	48
Не цвітуть квітки	49
Щиглик	49
Капустонька	50
VII. Весна	51—55
О, ніч чудовна	51
Пролісок	51
Білі гуси	51
Веснянка	52
Хмари	52
Ой, не сійтесь, сніги	53
Весна .	53
Тане сніг	54
Дві хмароньки	54
В степу	55
Ластівка	55
VIII. Літо	56—59
Гроза пройшла	56
Дощик	56
Літньої ночі	57
Дуби	57
Чарівний край	57
Хвиля	58

ІХ. Осінь	60—62
Айстри	60
В саду восени	60
Сумно і весело	61
Осіню віє...	62
Лебединій зграї	62
Х. Щороку	63—77
ХІ. На зелених горах	78—84
Країно див!	78
В Гуцульщині	78
Полонинський день	79
Черемош	81
Хлопці	82
Голод	82
Гуцул	83
Гінець	83
ХІІ. В Криму	85—93
Рано вранці	85
Море	85
У долині	86
Гори	87
Крил мені!	87
Хмари і скелі	87
На верхогір'я	88
Тихо	88
Мак	89
Сосна	89
Над морем	89
На камені	90
Місячна ніч	91
Долини сплять	91
Вийди	91
Гори сплять	92
Прощання	93

